

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

קבצי הערות התמימים ואנ"ש בלקו"ש חלק ט"ו שיחה ב' לפרשת תולדות

קובץ הערות התמימים ואנ"ש תורת אמת גליון ז (תשמ"ב)

כו. בגליון ד' ארת א' הק' א' התמימים על הא דמכורא
 בהליקוט בפ' תולדות תשמ"א ס"ח, למה שלח יצחק את יעקב
 פדנה ארם וגו' וקח לך משם אשה, ולא נהג כאברהם ששלח ע"י
 שליח- (עבור יצחק) [וזה שיצחק שלח את יעקב בפש"מ לא היה

לברית מעשיו] ואין לומר שליצחק הי' צריך שליח משום שהי' עולה תמימה משום דלפי פש"מ לא הי' זה הטעם, ורק אח"כ נתגלה ליצחק שהוא עולה תמימה "ואין חוצה לארץ כדאי לך" עכת"ד השיחה, ומבואר הטעם בלקו"ש חט"ו פ' חיי"ש (א) - שזה שאברהם לא רצה שיצחק יצא לחו"ל (הוא) משום ששמו אינו רגיל בארץ, ומק' מהשיחה בפר' תולדות חט"ו (ב) ששם מבואר שזה מצד מעלת יצחק שהי' עולה תמימה, ולכן משום שאפי' שמו אינו רגיל, מש"ה לא היה יכול יצחק לצאת, ע"כ, נמצא שזהו רק מצד מעלת יצחק א"כ יעקב בעת (שלא הי') יכול לצאת.

(ב) על מ"ש בחט"ו פ' חיי"ש (ב) הערה 17 "באי"ל שאבר' לא רצה שיצחק יצא לחו"ל מפני שהוא עולה תמימה, כי הרי - בפשיטא שיצחק ג"כ ידע זאת ואפ"ה הי' בדעתו לרדת מצרימה" ובהשיחה הנ"ל בפר' תולדות שטעמו של אברהם הי' משום שיצחק עולה תמימה, ועוד שבהליקוט הנ"ל כתב שרק אח"כ נתגלה ליצ' שהוא עולה תמימה ואין חו"ל כדאי לו, ומשמע שעד כאן לא ידע יצחק שהוא עולה תמימה.

ונראה שכונת אד"ש הוא: שבפ' חיי"ש - שילך יצחק לפדן ארם - שהי' קודם האיסור על תירוד רגו' משום שיצחק הוא עולה תמימה, אפ"ה לא רצה אברהם שילך לחו"ל "משום שלא היה באי עולם מכירים בו ושמו לא היה רגיל בארץ" ומשו"ה אין מקום שיצחק יצא לחו"ל, אבל בא"י היה אלקי הארץ שמו מורגל בפי הבריות אבל אי"ז מצד מעלת יצחק שהוא עולה תמימה אלא כמו שהוא באברהם עצמו - מטעם ששמו אינו רגיל [לבד], אבל המציאות שיצחק הוא עולה תמימה ידע גם יצחק [וכמ"ש בחט"ו עמ' 202 הע' 18] ששפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה - מ"מ סבר שבשביל רעב מותר לו לצאת כמו שיצא אברהם, עכ"ל. - ולא, "לא יכול לישא". אבל עדיין לא היה זה איסור לגבי יציאה לחו"ל.

אבל בפר' תולדות שיצחק רצה לירד מצרימה משום רעב, כמו שיצא אברהם, (אע"פ ששמו אינו רגיל, הואיל ואין ברירה כ"א

לצאת לחו"ל, מסחבר שאין זה מניעה) אז נאסר עליו לצאת -
משום מעלתו שהוא עולה תמימה [ואין חו"ל כדאי לך] שבערן
מעלתו של יצחק, עולה תמימה, אין חו"ל כדאי לך, - משום שאפ'
שמו אינו רגיל.

ועפ"ז יובן שמ"ש בפ' חולדות (חט"ו) - שהוא מצד מעלתו
של יצחק, מדובר לאחר שנאסר עליו לצאת לחו"ל, ואינו קשה. על
מ"ש בהליקוט שזה, - עולה תמימה - לא היה טעמו של אברהם,
וכן מ"ש כ"ק אד"ש דאי"ל שמפני שעולה תמימה, היה טעמו של
אברהם שלא רצה כו', שאז לא היסר איסור יציאה. וכן אין קשה
ממ"ש שיצחק ידע שהוא עולה תמימה, מזה "שנגלתה לו אחר כך
שהוא עולה תמימה" - דנגלתה לו אח"כ האיסור, אבל המציאות
שהוא עולה תמימה ידע קודם לכן, משעת העקידה.

הח' מנחם מענדל שטראקס
ישיבה גדולה
תוא"ל.

(ב) בסעי' ג' מבאר דאף דקדושת א"י לא חלה עד זמן הכיבוש, מ"מ זהו רק בנוגע להקדושה בגוף הארץ, ולכן בהאבות שהיו למטה לא שייך בהם האיסור דיציאה מא"י, אבל בנוגע ללמעלה בודאי ה"י א"י חביב ומקודש וכו', רק דלא ה"י בגילוי ובקביעות למטה ולכן שפיר מובן לגבי המלאכים שלא יכלו לצאת לחו"ל, יעו"ש.

ועפ"ז אפשר לבאר ג"כ מ"ש בלקו"ש חט"ו פ' תולדות (ב) (שבהערה 21) דכתב שם כנ"ל דקדושת א"י לא חלה עד הכיבוש שה"י אחר מ"ת, והטעם דיצחק ה"י אסור לו לצאת מא"י משום שה"י עולה תמימה אל"ז מחמת קדושת הארץ, אלא משום יוצא חוץ למחיצתו, דפסול זה אינו קשור עם קדושה דוקא, כי דין זה ילפינן מ"ובשר בשדה טרפה וגו'" דאין זה שייך לקדושה, עי"ש בארוכה.

וזה זמן כביר שלא הבנתי, דהן אמת דהפסול דאיסור יוצא אינו משום שיוצא לקדושה נמוכה, אלא משום שיוצא חוץ למחיצתו בכלל, אבל סו"ס הרי צריך טעם למה הרי זה מקום מחיצתו (ע"ד שהוא ככל הדינים כמבואר בזבחים פ"ה מ"ה ומ"ו, ובחולין סח, א, ברש"י לגבי עובר שהוציא ידו, ובפסחים פו, א, לגבי ק"פ) וא"כ לגבי יצחק סו"ס מהו הטעם דזהו מקום מחיצתו בכלל אם אין בא"י שום קדושה? (וראה בגליון כ"ז סי' ב').

אבל לפי המבואר לעיל אפשר לומר דאה"נ דלמטה לא ה"י בו קדושה וכו' ולכן לא שייך האיסור לגבי האבות, אבל לגבי יצחק שה"י עולה תמימה, הנה מצד הקדושה שיש בא"י מצד למעלה נעשה זה עכ"פ למקום מחיצתו, ולכן אף דבפועל כשיוצאים מא"י אין זה הורדה בקדושה, אבל סו"ס נפסל משום יוצא חוץ למחיצתו, דזה אינו קשור כלל אם יוצא בפועל לקדושה נמוכה כנ"ל.

ועי' כאן בהערה 33 מ"ש בנוגע ליצחק, ולכאורה הוא באופ"א מהמבואר בחט"ו.

קובץ הערות התמימים ואנ"ש תורת אמת גליון מב

מספר שנותיו של יצחק ביחס לאברהם ושרה

אחד התמימים
תלמיד בישיבה

בלקו"ש חט"ו שיחה ב' לפ' תולדות מביא כ"ק אדמו"ר מה"מ את פרש"י על דברי יצחק (כו,ב) "לא ידעתי יום מותי" - "אמר ר' יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ"ג אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא בת קכ"ז מתה והרני בן ה' שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא".

ומסביר הרבי באות ב' את זה שרש"י מביא לא רק את זה שאדם צריך לדאוג 5 שנים סמוך לפרק אמו - הנוגע להסבר הפסוק, אלא גם את המשך

המדרש שאדם צריך לדאוג גם סמוך לפרק אביו וגם 5 שנים לאחר פרקי הוריו הוא כי מתעוררת קושיה איך זה שבאמת יצחק לא נפטר 5 שנים סמוך לפרק אמו, וע"ז התירוץ שזה לא דוקא פרק אמו אלא גם פרק אביו ולא דוקא 5 שנים לפני אלא גם 5 שנים לאחר ויצחק אכן נפטר 5 שנים לאחר פרק אביו שאברהם נפטר בגיל 175 ואילו יצחק נפטר בגיל 180.

ומקשה באות ה' מדברי רש"י לעיל בפ' לך לך (טו, טו) שאברהם נפטר חמש שנים לפני זמנו מפני ברכת הקב"ה לאברהם "תבא... כשיבה טובה" כדי שלא יראה את עשיו יוצא לתרבות רעה - ומכיון שאברהם היה צריך לחיות 180 שנה ורק הורידו לו מפני סיבה חמש שנים הרי פרקו של אברהם באמת הוא 180 וממילא באם יצחק הי' צריך לחיות חמש שנים לאחר פרק אביו הוא הי' צריך לחיות 185 שנה ומדוע נפטר בגיל 180.

ומסביר הרבי שזה מה שהי' קשה לרש"י ולכן כתב כאן את שם בעל המימרא - ריב"ק על אף שאין דרך רש"י בכך, כדי לדמוז בזאת תירוץ על קושיה זו, עיי"ש ההסבר.

ולכאורה אינו מובן מה הקושי' וכי אדם נפטר ע"ד הרגיל - שלכן צריך לדאוג אז - דוקא חמש שנים לפני פרק אביו (או אמו) וחמש שנים אח"כ ובאם הוא נפטר באותו פרק זמן עצמו שאביו נפטר בו זה אינו רגיל, והרי בפשטות זה שאדם צריך לדאוג חמש שנים לפני זמן פטירת אביו וחמש שנים לאחריהם אינו רק בשני תאריכים אלו אלא במשך כל עשר השנים שמחמש שנים לפני הפטירה ועד לחמש שנים לאחריהם.

שהרי הסברא נותנת שזה שאדם צריך לדאוג בסמוך לזמן פטירת אביו הוא כי יש סבירות שאדם ימות באותו פרק זמן של אביו אלא שזה לא חייב לקרות ממש באותו פרק זמן אלא זה יכול להיות גם בסמיכות ועד לחמש שנים סמוך (לפניהם או אחריהם) אבל אם הוא נפטר ממש באותו גיל של פרק אביו מה קושי' יש בדבר.

ומלבד שהוא דוחק גדול בסברא לומר שהאפשריות הסבירה לפטירתו של אדם היא בדוקא חמש שנים לפני או חמש שנים לאחר פטירת אביו - יש גם להוכיח זאת מפרש"י גופא בענינו שיצחק דאג בן קכ"ג מפני שהגיע סמוך לפרק אמו שנפטרה בגיל קכ"ז שזהו 4 שנים סמוך לפרק אמו הרי לנו שהדאגה היא לא בדוקא 5 שנים לפני (ואחרי) אלא מאז והלאה (וראה שם בשיחה בהערה *2 שהרבי מקשה מדוע לא דאג יצחק בגיל קכ"ז שזהו 5 שנים סמוך לפרק אמו - ובפשטות כוונת קושיתו אינה שבגיל קכ"ג לא הי' צריך לדאוג כבר אלא מדוע לא התחיל לדאוג כבר בגיל קכ"ב) וממילא מה קושי' יש בדבר שיצחק נפטר בן 180 שנה בדיוק באותו פרק זמן של פטירת אביו.

והנה מקורו של רש"י הוא במדרש רבה שם (פס"ה, יב) ושם משמע שהמקור לדבר זה שאדם צריך לדאוג כשהגיע לפרק אבותיו הוא מזה שיצחק דאג כשהגיע לפרק אמו - דהלשון שם "הגיע אדם לפרק אבותיו... ידאג מן המיתה - שכן יצחק אמר.. "ועפ"ז אפשר לומר שהמקור לזה שצריך לדאוג גם חמש שנים לאחר פרק אבותיו הוא מזה שיצחק נפטר בגיל 180 5 שנים לאחר מיתת אברהם שנפטר בגיל 175. - ובמילא זו היא קושית רש"י על כך שמכיוון שפרקו של אברהם המקורי הי' 180 ובמילא יצחק נפטר בפרקו של אברהם במדויק, א"כ קשה מנין לנו מקור לכך שאדם צריך לדאוג גם חמש שנים לאחר פרק אביו.

אך קשה מאד להסביר כן ברש"י ע"פ הידוע בדרכו של הרבי שרש"י עניינו לפרש פשוטו של מקרא ולא למצוא מקורות לדינים ומדרשים מן הפסוקים ולהיפך רש"י מביא רק מדרשים שמוכרחים כדי להסביר את פשט הכתובים וכך גם בעניינינו רש"י משנה מלשון המדרש המוזכר לעיל שכותב בתור רא"י - "שכן יצחק אמר" - ואילו רש"י כותב "ויצחק הי' בן קכ"ג - אומר... " והיינו שאין הפסוק רא"י לדברי המדרש אלא להיפך עפ"י המדרש אפשר להסביר את פשט הפסוק והיינו שע"פ המדרש שאדם צריך לדאוג 5 שנים לפני ואחרי פרק אבותיו אפשר להבין מדוע יצחק דאג כ- 5 שנים סמוך לפרק אמו והוא נפטר לפועל 5 שנים לאחר פרק אביו - (וכנ"ל באות ב' בהשיחה הרבי אמנם מסביר כך את דברי רש"י).

ועפ"ז הדרא קשיא לדוכתי' מה הי' קשה לרש"י בכך שיצחק נפטר בדיוק בפרק אביו - 180 הרי דבר זה מובן בפשטות שאם אדם צריך לדאוג 5 שנים סמוך לפרק אביו, ודאי הוא יכול למות בפרק אביו בדיוק ואמנם לפי"ז אין מקור לכך שאדם צריך לדאוג גם חמש שנים לאחר פרק אביו - אך אין עניינו של רש"י למצוא מקור לכל דברי המדרש - ובמילא רש"י אמנם הי' צריך להביא רק את חלק המדרש שאדם צריך לדאוג חמש שנים לפני פרק אביו ובכך להסביר את זה שיצחק דאג קודם מיתת אמו וגם להסביר את זה שהוא נפטר בדיוק בפרק אביו ולהשמיט את זה שאדם צריך לדאוג גם חמש שנים לאחר פרק אבותיו, - ודבר זה רגיל בפרש"י שאינו חייב להביא מדרש כשלימותו אלא רק את החלק הנחוץ כדי לכאר את פשט הכתובים.

ואם נאמר שמילתא דמסתברא היא שאם אדם צריך לדאוג 5 שנים לפני פרקי אבותיו שהוא צריך לדאוג גם 5 שנים לאחר זה ולכן מביא רש"י גם את הסיפא שוב לא קשה מהו המקור לזה שצריך לדאוג 5 שנים לאחר זה כי זהו מסברא שמכיון שמוכח מדאגת יצחק לפני פרק אמו שצריך לדאוג 5 שנים קודם במילא מילתא דפשיטא שצריך לדאוג 5 שנים אח"ז, וצ"ע.

ולהעיר עוד בכללות הענין שבאם עוקבים באופן כללי אחרי הפסוקים בכללות התנ"ך שמציינים מספר שנים של אבות ובניהם הרי אין הדבר מצוי כלל שזמן פטירת הבנים יהי' בתוך 5 שנים לפני או אחרי זמן פטירת האב וכבר ביעקב בנו של יצחק אנו מוצאים שחי 147 שנים בלבד ואם בודקים את מספר שני העשרה דורות שמאברהם ועד נח לדוגמא הרי רק במקרה אחד מתוך עשר (אנוש וקינן) נפטר בן בתוך חמש שנים מחיי האב ואף שאפשר לומר שהם נפטרו בקרוב לפרק חיי האם בכל"ז הוא דוחק שמתוך עשרה רק א' נפטר בחיי האב (ואולי הדבר קשור לכך שאשה מזרעת תחילה יולדת זכר - ראה לקו"ש ח"כ שיחה א' לפ' תולדות הע' 3 שמצד זה הבן דומה במראהו יותר לאם מלאב, ובמילא אולי אפ"ל שגם במספר שני חייו ע"ד הרגיל הוא דומה יותר לאם) ואולי בזמנים שחיו קרוב לאלף שנים הרי גם פטירה בסמיכות של 50 שנה לחיי האב הוא ככלל פטירה בסמוך לפרק אביו, אך צ"ע מדורות מאוחרים יותר וכנ"ל מיעקב, אם כי תמיד יכולות להיות סיבות שישנו את מספר שני החיים שלו משל הוריו וכדוגמת מקרה אברהם שלא נפטר בפרק החיים שנקבע לו בגלל עשיו, - אך עדיין צ"ע בכ"ז.

הטעם שלא יצא יצחק מהארץ

הת' שמואל ש"י פרוש
תלמיד בישיבה

א.

על דברי אברהם לאליעזר (בראשית כד, ז) "ה' אלוקי השמים, אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי", מפרש רש"י: "...אמר לו: עכשיו הוא "אלוקי השמים ואלוקי הארץ" שהרגלתיו בפי הבריות. אבל כשלקחני מבית אבי, היה "אלוקי השמים" ולא אלוקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ".

ובלקו"ש חט"ו שיחה ב' לפר' חיי שרה, מבאר כ"ק אדמו"ר דברי רש"י אלו, וזה תוכן דבריו בקצרה: בפשטות, כששמע אליעזר שאברהם מתעקש ליקח אישה ליצחק דווקא מ(בנות)חרן, ולאידך אינו מוכן בשום אופן שיצחק ירד לשם, נתעוררה אצלו תמיהה על פשר ניגודיות זאת ביחסו של אברהם לחרן.

ליתר דיוק, מה שבחר, שדווקא מבנות חרן תילקח אישה לבנו, לא היה אצל אליעזר פלא כל כך, שהרי לא מתושבי חרן הפשוטים בחר אברהם את כלתו, אלא מבני משפחתו, המתגוררים שם שמן הסתם טבעם דומה לטבעו, ובקלות יוכל להשפיע עליהם ולקרבם לאמונה בקב"ה, רק אין מובן מדוע ירא אברהם מירידת יצחק לחרן.

וקושיא זו מתרץ רש"י שבין דבריו הפשוטים של אברהם לאליעזר טמן הוא את תשובתו לתמיהה זו, וכך ענה לו, מאחר שכל פרסום האלוקות בעולם נפעל על ידי, הרי מובן שבמקומות בהם לא פרסמתי אלוקות, נשארו במצבם הראשון, בו אין יודעים הבריות ממציאיותו של הקב"ה, ועל כן אינני מוכן שירד יצחק לחרן, שמשם יצאתי עוד קודם

שהתחלתי לפרסם את שמו של הקב"ה, ולא פעל שם אדם שידעו ממציאותו של הקב"ה.

ב.

כשהיה רעב בארץ הלך יצחק לגרר, ופניו מועדות הלאה, להמשיך בדרכו עד למצרים, כשם שעשה אברהם אביו כשהיה רעב בחייו. נגלה אליו הקב"ה ואמר לו "אל תרד מצרימה", ומפרש רש"י שזהו מפני "שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך", ומבאר כ"ק אדמו"ר בלקו"ש חט"ו, שיחה ב' לפר' תולדות שדייק רש"י בלשונו, ולא כתב שיפסל יצחק ביציאתו מן הארץ, כעולה היוצאת ממחיצתה שנפסלת, שהרי אז עדיין לא נתקדשה הארץ. אלא כתב רק "שאין חוצה לארץ כדאי לך", שעקב קדושת יצחק אין מתאים שירד מן הארץ וילך למקומות בהם לא מפורסם שמו של הקב"ה, כנ"ל בארוכה.

עוד מבאר כ"ק אדמו"ר, שעל מנת להבין מדוע לא נתן אברהם רשות לאליעזר להוריד את יצחק לחרן לצורך נישואיו, לא הוזקק רש"י ללמדנו שיצחק הוא עולה תמימה, כיוון ששם מובן מאיליו שמאחר שהובטח לאברהם ש"לזרעך אתן את הארץ הזאת", אין מתאים כלל שיצחק יעזוב את הארץ, ויראה כמואס במתנתו של הקב"ה. רק בשנות הרעב בהם עולה על הדעת לעזוב את הארץ למרות הבטחת הקב"ה, שהרי אין מקום לומר שיצחק צריך למסור נפשו להמצאות בארץ, אלא יכול לעזבה באופן זמני.

ג.

ויש לעיין היטב האם ב' המקרים בם נמנע יצחק מלצאת מהארץ, הינם מפני אותה סיבה, או מב' סיבות נפרדות. דהנה בכללות נושא זה מצינו שלושה טעמים (אופנים) -

א. אין מתאים שיעזוב אדם את הארץ המובטחת לו ע"י הקב"ה. וטעם זה מסביר רק מדוע לא יצא לצורך נישואין, וצריך לטעם נוסף ע"מ לבאר מדוע לא יצא מהארץ בזמן הרעב. ולפ"ז לא מובן לשם מה הביא רש"י ענין זה, של אי הכרת באי עולם בקב"ה, בסיפור התורה אודות נישואי יצחק.

ב. חו"ל הוא מקום שפל ברוחניות. ונדרש ביאור מדוע פעמים מספיק טעם זה ע"מ שנבין מדוע לא ירד יצחק מהארץ, ופעמים שאין זה מספיק, ויש צורך בהוספת ביאור שיצחק הוא עולה תמימה.

ג. יצחק הוא עולה תמימה, ואין ראוי שיצא למקום שפל ברוחניות, ויש להבין מדוע מחלק רש"י טעם זה, וכותב חציו במקום אחד, וחציו השני במקום אחר.

ובסגנון אחר: יש לברר א. מדוע לא נתן אברהם להוריד את יצחק לחרן לצורך נישואיו, מפני המצב הירוד שבחו"ל, או מכיוון שהובטחה לו א"י. ב. מה מבאר רש"י בתארו את המצב בחו"ל, את הטעם שלא נתן אברהם להוריד את יצחק לחרן, או את כללות מצב השפל של חו"ל.

ואשמח לראות דעת המעיינים בדבר.

המוכר עבדו לנכרי ולחו"ל לפני מ"ת

הת' משה נתן הלוי פישער
שליח בישיבה

בלקו"ש חלק כ' פרשת וישב (עמ' 187) בס"ה מביא מהזהר דזה שיוסף נמכר למצרים דוקא ע"י אחיו, הי' כי ע"ז שנכנס לשליטתם של אחיו והוא נהי' עבדם, הרי אח"כ כשירדו בנ"י ונשתעבדו במצרים, לא היו לגמרי בשליטת המצרים, שהרי המצרים הם עבדי יוסף שהוא עבד בנ"י. ובהערה 26 כותב ע"ז שאומר שיוסף הוא עבד של אחיו, "ואף שהם בעצמם מכרוהו – ה"ז מוכר עבדו לנכרי ולחו"ל כו' דיצא לחירות (אבל) צריך גט שחרור (גיטין מג,ב) ואכ"מ". והיינו דאף שאחיו מכרוהו לאחרים, אבל כיון שזה היה מוכר לנכרי ולחו"ל לא יצא לגמרי מרשות רבו הראשון.

ויש להעיר מהמבואר בלקו"ש חלק ט"ו תולדות (ב) עמ' 203 בס"ב, דבזמן האבות לא הי' שייך איסור היציאה מהארץ לחו"ל, הגם שקיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, אבל הגדר של קדושת הארץ עוד לא חל אז, (וע"ש בהערה 25 שזהו לפי כל השיטות בטעם האיסור יציאה מהארץ לחו"ל). ולפ"ז אינו מובן לכאורה מה שאומר בחלק כ' דמה שאחיו מכרו את יוסף לחו"ל, יש לזה הדין של מוכר עבדו לחו"ל שיצא לחירות, שזהו רק משום שיש איסור לצאת מהארץ לחו"ל, אבל בזמן האבות עוד לא היה האיסור הזה.

ואולי צ"ל שעיקר ההדגשה בהערה בח"כ הוא למוכר עבדו לנכרי שיצא לחירות (ולא למוכר לחו"ל) וזה כן היה שייך בימי האבות. אלא שגם בזה יל"ע דהרי הטעם דמוכר עבדו לנכרי יצא לחירות הוא משום שמפקיעו מן המצוות (רש"י גיטין מג ע"ב ד"ה יצא לחירות) וא"כ לכאורה זה תלוי בהשאלה האם האבות היו מחויבים בהמצוות (שאז שייך לומר

שמפקיעו וכו') או לא. (ע"ש בהערה 29, ולגבי השבטים עייין
ג"כ שם בשיחה ב' לפרשת מקץ בתחילתו) וצ"ע בכ"ז.